

LA SARGA

ARTE RUPESTRE • ART RUPESTRE

© Edita:
AJUNTAMENT D'ALCOI
Museu Arqueològic Municipal Camilo Visedo Moltó

Text:
Mauro S. Hernández Pérez
Josep Maria Segura Martí

Calcs:
Mauro S. Hernández Pérez
Pere Ferrer Marset
Enrique Catalá Ferrer
Virginia Barciela González

Fotografies:
- Pascual Mercé, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals. Generalitat Valenciana
- Centre d'Estudis Contestans [Cocentaina]
- Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó (Alcoi)
- Museu de Prehistòria de València
- El Tossal Topografia

Depòsit legal: A 195-2018

Edició actualitzada (2018)

Imprimeix:
Artes Gráficas Alcoy, S.L.U.

En diciembre de 1998 la UNESCO declaró al Arte Rupestre del Arco Mediterráneo **Patrimonio de la Humanidad**. Uno de los yacimientos elegidos para obtener esta máxima distinción mundial era La Sarga (Alcoy), cuyas pinturas son el testimonio más extraordinario que nos legaron las sociedades prehistóricas que habitaron la geografía alcoyana.

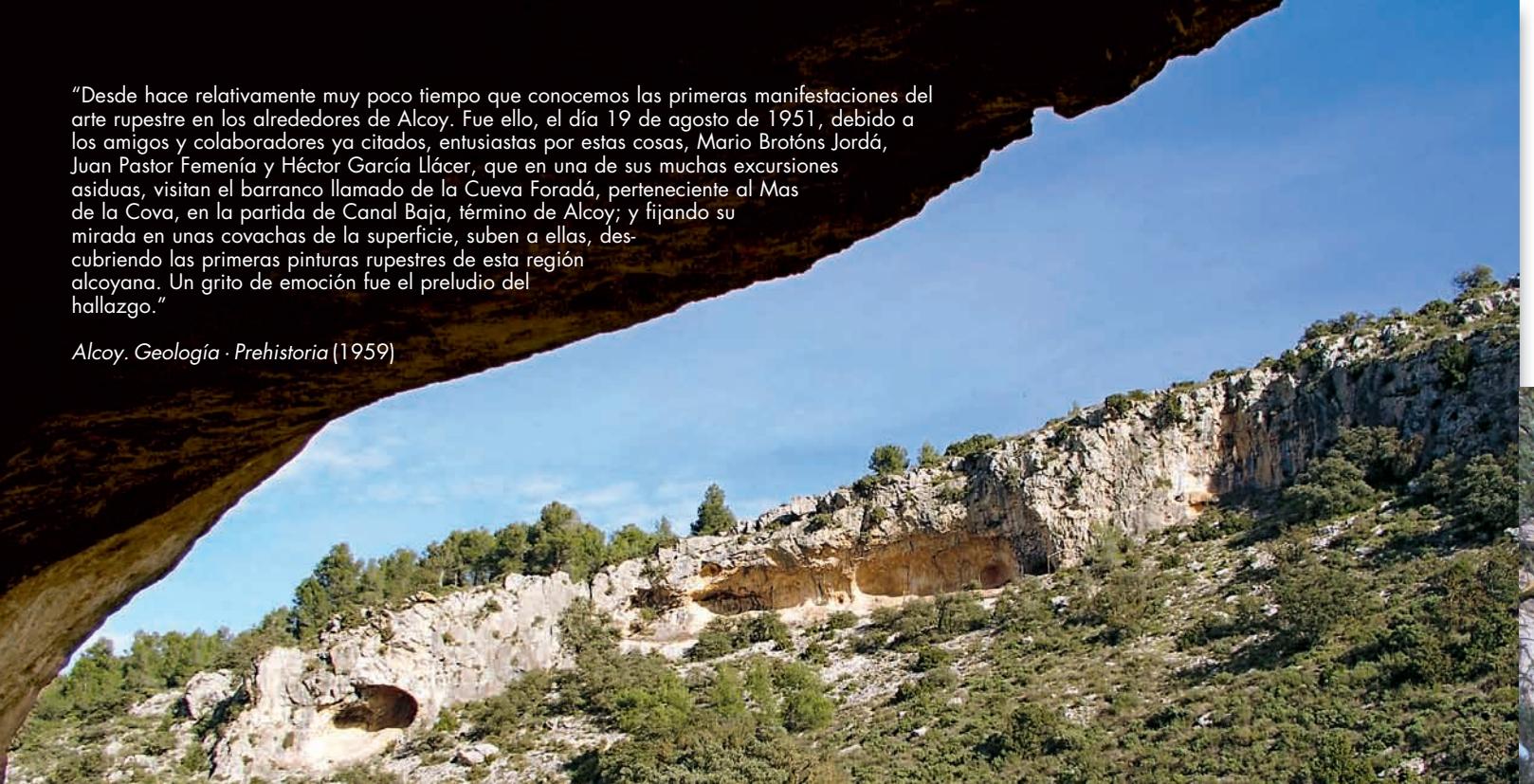
En los últimos diez años, los abrigos rupestres de La Sarga han sido objeto de varias actuaciones de conservación y limpieza de sus pinturas, a cargo de un equipo de especialistas de la Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano, cuyos trabajos han mejorado la visión del conjunto y han permitido identificar nuevos motivos pintados que permanecían ocultos —de forma evidente en el Abric II, Panel 1—, que ahora se presentan como primicia en esta edición con la que se pretende contribuir al conocimiento y a la difusión de este patrimonio colectivo que todos debemos cuidar y proteger.

Pel desembre de 1998 la UNESCO va declarar l'Art Rupestre de l'Arc Mediterrani **Patrimoni de la Humanitat**. Un dels jaciments escollits per a obtenir aquesta màxima distinció mundial era la Sarga (Alcoi), les pintures de la qual són el testimoni més extraordinari que ens van llegiar les societats prehistòriques que habitaren la geografia alcoiana.

En els darrers deu anys, els abrics rupestres de la Sarga han estat objecte de diverses actuacions de conservació i neteja de les seues pintures, a càrrec d'un equip d'especialistes de la Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià, els treballs del qual han millorat la visió del conjunt i han permès identificar nous motius pintats que estaven ocults —de forma evident en l'Abric II, Pannell 1—, que ara es presenten com a primícia en aquesta edició, amb la qual es pretén contribuir al coneixement i a la difusió d'aquest patrimoni col·lectiu que tots hem de protegir i tenir-ne cura.

"Desde hace relativamente muy poco tiempo que conocemos las primeras manifestaciones del arte rupestre en los alrededores de Alcoy. Fue ello, el día 19 de agosto de 1951, debido a los amigos y colaboradores ya citados, entusiastas por estas cosas, Mario Brotóns Jordá, Juan Pastor Femenia y Héctor García Llácer, que en una de sus muchas excursiones asiduas, visitan el barranco llamado de la Cueva Foradá, perteneciente al Mas de la Cova, en la partida de Canal Baja, término de Alcoy; y fijando su mirada en unas covachas de la superficie, suben a ellas, descubriendo las primeras pinturas rupestres de esta región alcoyana. Un grito de emoción fue el preludio del hallazgo."

Alcoy. Geología · Prehistoria (1959)

Con estas palabras refleja el que fuera primer director del Museo Arqueológico Municipal de Alcoy, Camilo Visedo Moltó, el hallazgo de las pinturas de La Sarga. Otros muchos gritos de emoción han resonado en nuestros barrancos ante el descubrimiento del excepcional conjunto de yacimientos con pinturas rupestres que conocemos en las comarcas del norte de Alicante.

Desde el mismo verano de 1951, el Ayuntamiento de Alcoy, a través de su Museo Arqueológico Municipal, ha tenido a su cuidado estas manifestaciones artísticas prehistóricas que se localizan en el Barranc de la Cova Foradada (término municipal de Alcoy), una zona de gran valor ambiental en el relieve montañoso de la Serra dels Plans, a un kilómetro al NE del caserío de La Sarga (Jijona).

Amb aquestes paraules reflecteix el que va ser primer director del Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi, Camil Visedo Moltó, la troballa de les pintures de la Sarga. Molts altres crits d'emoció han resonat als nostres barrancs davant el descobriment de l'exceptional conjunt de jaciments amb pintures rupestres que coneixem en les comarques del nord d'Alacant.

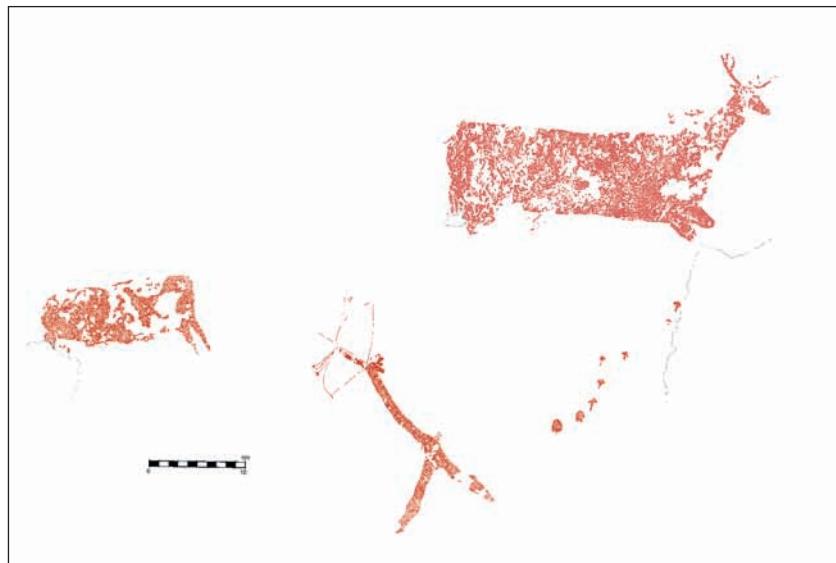
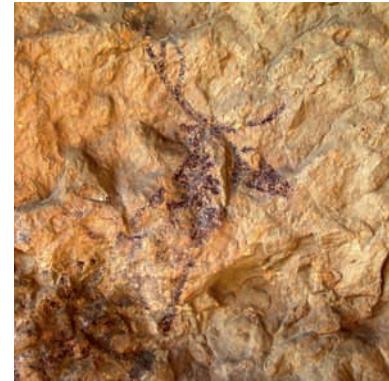
Des del mateix estiu de 1951, l'Ajuntament d'Alcoi, a través del seu Museu Arqueològic Municipal, ha tingut cura d'aquestes manifestacions artístiques prehistòriques que es localitzen al barranc de la Cova Foradada (termes municipals d'Alcoi), una zona de gran valor ambiental en el relleu muntanyenc de la serra dels Plans, a un quilòmetre al NE del llogaret de la Sarga (Xixona).

En La Sarga se encuentran representados tres de los horizontes artísticos prehistóricos de la fachada oriental de la Península Ibérica, claramente identificables por su color, tipo de ejecución y temática. Los tres utilizan tierras de tonalidades rojizas, distintas para cada una de ellos, convertidas en polvo y mezcladas con algún producto orgánico desconocido para fijarlas en las paredes, sin previa preparación, mediante pinceles hechos con plumas de aves, pelos, fibras vegetales machacadas o, incluso, con los dedos.

La importancia de este yacimiento radica en la existencia de motivos de Arte Levantino superpuestos a figuras de Arte Macroesquemático, circunstancia que convierte a La Sarga en el yacimiento de arte rupestre postpaleolítico del arco mediterráneo que mejor informa sobre la secuencia cronológica de las diferentes manifestaciones pictóricas que se desarrollaron en la Prehistoria reciente valenciana, entre el V y el II milenio a.C.

La Sarga es, sin duda, un santuario, el más completo y más complejo de cuantos existen en nuestras tierras. Nunca se utilizó como vivienda y en sus paredes varias generaciones de agricultores y ganaderos dejaron testimonios de sus creencias, que cambian de imágenes a medida que se transforman sus bases económicas y sociales. Se acercaban a estos abrigos desde lugares distantes, ya que en las prospecciones en su entorno más inmediato apenas se han localizado vestigios de su presencia, para celebrar ceremonias religiosas, intercambiar conocimientos o productos, establecer alianzas matrimoniales o de grupo o, simplemente, para hablar y divertirse.

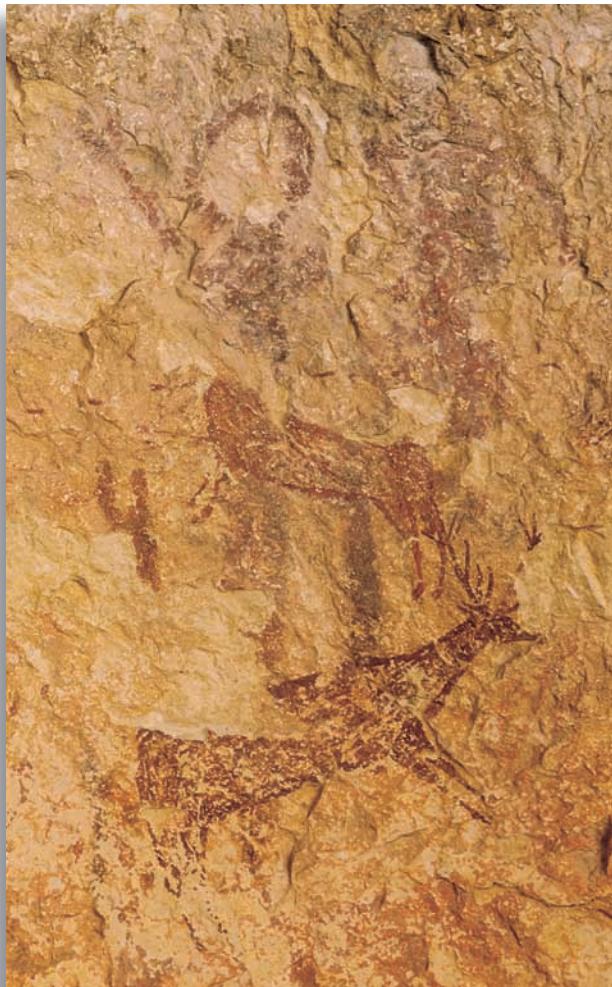

A la Sarga es troben representats tres dels horitzons artístics prehistòrics de la façana oriental de la Península Ibèrica, clarament identificables pel seu color, tipus d'execució i temàtica. Els tres utilitzen terres de tonalitats rogenques, distintes per a cadascun d'aquests, convertides en pols i barrejades amb algun producte orgànic desconegut per a fixar-les a les parets, sense preparació prèvia, mitjançant pinzells fets amb plomes d'aus, pels, fibres vegetals picades o, fins i tot, amb els dits.

La importància d'aquest jaciment és deguda a l'existència de motius d'Art Llevantí superposats a figures d'Art Macroesquemàtic, circumstància que converteix la Sarga en el jaciment d'art rupestre postpaleolític de l'arc mediterrani que millor informa sobre la seqüència cronològica de les diferents manifestacions pictòriques que es van desenvolupar en la Prehistòria recent valenciana, entre el V i el II mil·lenni aC.

La Sarga és, sens dubte, un santuari, el més complet i més complex dels que existeixen a les nostres terres. Mai no es va fer servir com a habitatge i en les seues parets diverses generacions d'agricultors i ramaders van deixar testimoni de les seues creences, que canvién d'imatges a mesura que es transformen les seues bases econòmiques i socials. S'aproven a aquests abrics des de llocs distants, ja que en les prospeccions en l'entorn més immediat a penes s'han localitzat vestigis de la seua presència, per a celebrar cerimònies religioses, intercanviar coneixements o productes, establir aliances matrimonials o de grup o, simplement, per a parlar i divertir-se.

El **Arte Macroesquemático** es una manifestación artística exclusiva de las tierras alicantinas limitadas por el mar y las sierras de Aitana, Benicadell y Mariola. Se caracteriza por el empleo de la pintura de color rojo oscuro y los motivos de gran tamaño y de grueso trazado. En La Sarga se distribuye por los tres abrigos, destacando por su visibilidad los situados en el centro del Abric II, en especial el “brujo” y unos complejos serpentiniformes, a modo de meandros.

En el Abric I, en cambio, las pinturas macroesquemáticas se ubican en uno de sus extremos, entre las que se pueden identificar una figura humana con los brazos levantados y los dedos indicados en sus manos, que se interpreta como *orante*, y varios motivos en zig-zag.

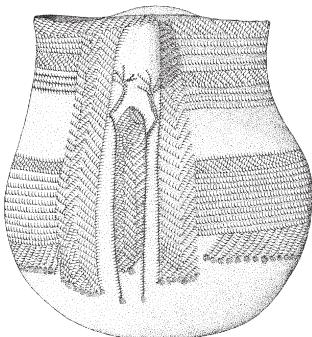
La existencia de similares motivos en las decoraciones cardiales de las cerámicas de varias de nuestras cuevas, entre ellas un ejemplar de la Cova de l'Or depositado en el Museo Arqueológico de Alcoy, permite datar el Arte Macroesquemático en el Neolítico Antiguo, hace 7.000 años, y por sus imágenes relacionarlo con rituales en torno a la fertilidad de las tierras entre los primeros agricultores y ganaderos valencianos.

L'Art Macroesquemàtic és una manifestació artística exclusiva de les terres alacantines limitades pel mar i les serres d'Aitana, Benicadell i Mariola. Es caracteritza per la utilització de la pintura de color roig fosc i els motius de gran dimensió i de traçat gruixut. A la Sarga es distribueix pels tres abrics, però destaquen per la seua visibilitat els situats al centre de l'Abric II, en especial el "bruixot" i uns complexos serpentiformes, a manera de meandres.

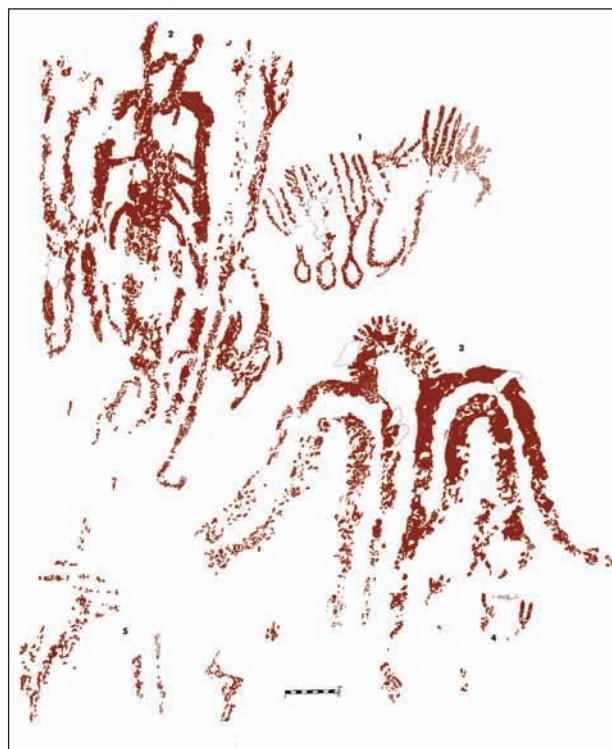
A l'Abric I, en canvi, les pintures macroesquemàtiques se situen en un dels seus extrems, entre les quals es pot identificar una figura humana amb els braços alçats i els dits indicats en les mans, que s'interpreta com un orant, i diversos motius en zig-zag.

L'existència de motius similars en les decoracions cardials de les ceràmiques de diverses coves nostres, de les quals hi ha un exemplar de la Cova de l'Or, depositat al Museu Arqueològic d'Alcoi, permet datar l'Art Macroesquemàtic en el Neolític Antic, fa 7.000 anys, i per les seues imatges relacionar-lo amb rituals entorn de la fertilitat de les terres entre els primers agricultors i ramaders valencians.

Arte Macroesquemático
Art Macroesquemàtic

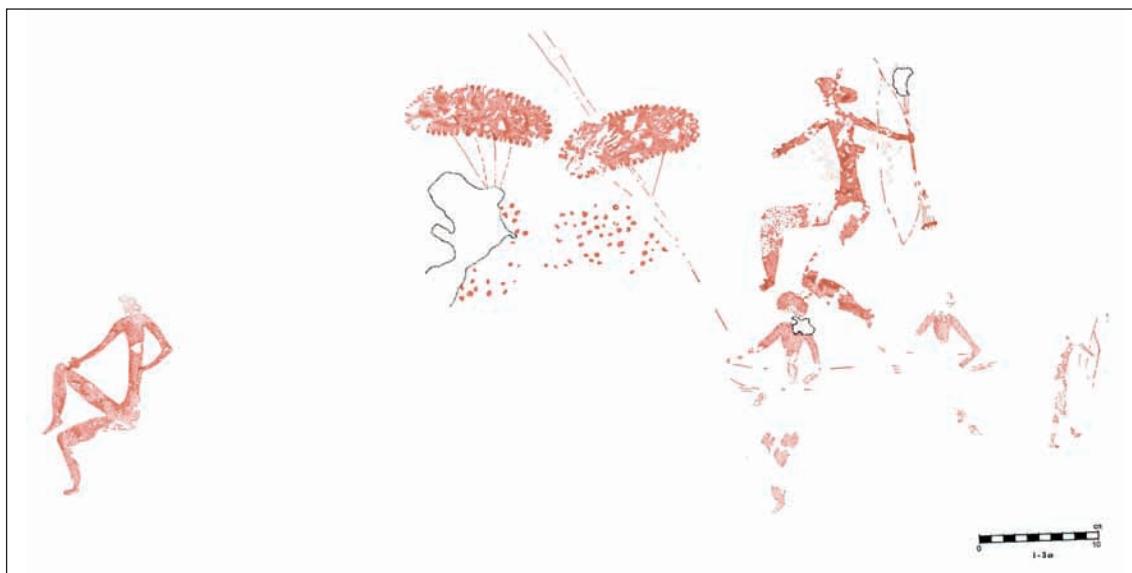

Un segundo conjunto de motivos pintados en La Sarga corresponde al **Arte Levantino**, una manifestación artística de amplia distribución por la fachada oriental de la Península Ibérica –desde Huesca y Lérida a Jaén y Almería–, en la que las figuras humanas y de animales, aisladas o formando escenas, se convierten en protagonistas principales, realizadas a menudo con precisos y bien perfilados trazos con relleno interior de sus cuerpos, en ocasiones uniforme y en otros listado.

En el Abric I destaca un conjunto de arqueros, unos extraordinarios ciervos heridos por flechas clavadas en diversos puntos del cuerpo, pintados sobre los antropomorfos y serpentiformes macroesquemáticos, y dos árboles que, vareados, tienen frutos en los bordes de sus copas y en el suelo, rodeados por varias figuras humanas, dos de ellas de excelente ejecución.

Un segon conjunt de motius pintats a la Sarga correspon a l'**Art Llevantí**, una manifestació artística d'àmplia distribució per la façana oriental de la Península Ibèrica —des d'Osca i Lleida fins a Jaén i Almeria—, en què les figures humans i d'animals, aïllades o formant escenes, es converteixen en protagonistes principals, realitzades sovint amb traços precisos i ben perfilats, amb un farciment interior dels cossos, de vegades uniforme i en altres llistat.

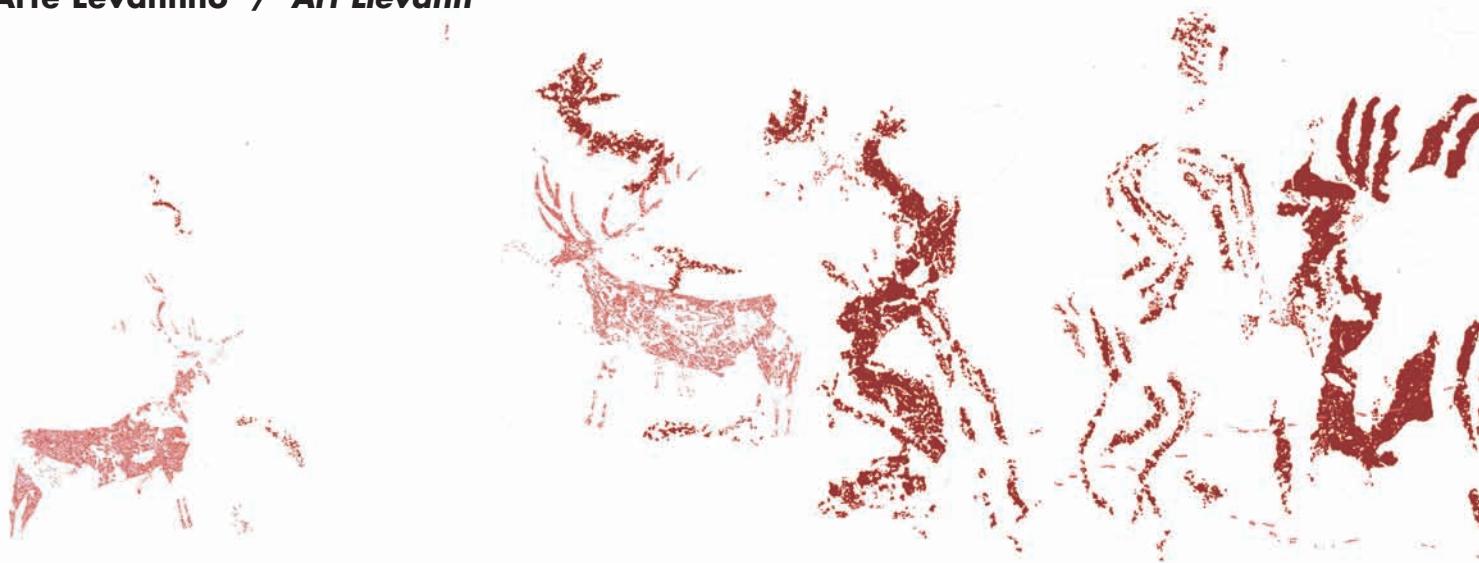
A l'Abric I destaca un conjunt d'arquers, uns extraordinaris cérvols ferits per fletxes clavades en diversos punts del cos, pintats sobre els antropomorfs i serpentiformes macroesquemàtics, i dos arbres que, batuts, tenen fruits en les vores de les copes i en el sòl, rodejats per diverses figures humans, dues de les quals són d'una execució excel·lent.

Arte Macroesquemático / Art Macroesquemàtic

Arte Levantino / Art Llevantí

Arte Levantino / Art Llevantí

En el Abric II en uno de sus extremos se ha pintado un rebaño de cabras y varias figuras humanas, dos de los cuales rodean a un árbol; en el otro extremo de este gran abrigo encontramos una escena con un arquero cazando ciervos.

Estas superposiciones y similares motivos en las decoraciones cerámicas de la Cova de l'Or permiten datar el Arte Levantino de nuestras tierras en el Neolítico, en momentos inmediatamente posteriores a las pinturas macroesquemáticas por gentes que otorgaban a los animales un papel protagonista en sus creencias.

A l'Abric II, en un dels seus extrems, s'ha pintat un ramat de cabres i diverses figures humanes, dues de les quals volten un arbre; en l'altre extrem d'aquest gran abric trobem una escena amb un arquer que caça cérvols.

Aquestes superposicions i motius semblants en les decoracions ceràmiques de la Cova de l'Or permeten datar l'Art Llevantí de les nostres terres en el Neolític, en uns moments immediatament posteriors a les pintures macroesquemàtiques, i elaborades per gent que atorgava als animals un paper protagonista en les seues creences.

En La Sarga también encontramos excepcionales ejemplos de **Arte Esquemático**, presente en toda la Península Ibérica bajo diferentes formas. Se caracteriza por la simplicidad de las representaciones humanas y de animales, reducidas a sus líneas básicas, y por la presencia de una serie de motivos geométricos que en ocasiones recuerdan a partes del cuerpo humano y se relacionan con sus creencias, a modo de ídolos. Las pinturas esquemáticas presentan, a menudo, un trazo irregular de bordes poco precisos.

Además de las barras en distintas posiciones, que pueden pertenecer a motivos más complejos hoy desaparecidos, se han identificado varios tipos de antropomorfos, tanto en el Abric II como en el Abric III, y en el primero de ellos, un cáprido, un ramiforme y un posible ídolo del tipo halteriforme.

Los hallazgos valencianos y andaluces han permitido situar el origen de esta manifestación artística en el Neolítico y su perduración hasta el inicio de la Edad de los Metales, ya en el III milenio a.C. Se desconoce el momento en el que fueron realizados estos motivos de La Sarga, aunque por su ejecución y distribución en las paredes de los abrigos parecen antiguos.

A la Sarga també trobem exemples excepcionals d'**Art Esquemàtic**, present en tota la Península Ibèrica amb formes diferents. Es caracteritza per la simplicitat de les representacions humans i d'animals, reduïdes a les seues línies bàsiques, i per la presència d'una sèrie de motius geomètrics que, de vegades, recorden parts del cos humà i es relacionen amb les seues creences, a manera d'ídols. Les pintures esquemàtiques presenten, sovint, un traç irregular de vores poc precises.

A més de les barres en distintes posicions, que poden pertànyer a motius més complexos hui desapareguts, s'han identificat diversos tipus d'antropomorfs, tant a l'Abric II com a l'Abric III, i en el primer d'aquests hi ha un caprí, un ramiforme i un possible ídol del tipus halteriforme.

Les troballes valencianes i andaluses han permès situar l'origen d'aquesta manifestació artística en el Neolític i la seu perduració fins a l'inici de l'Edat dels Metalls, ja en el III mil·lenni aC. Es desconeix el moment en què foren realitzats aquest motius de la Sarga, encara que per la seua execució i distribució en les parets dels abrics semblen antics.

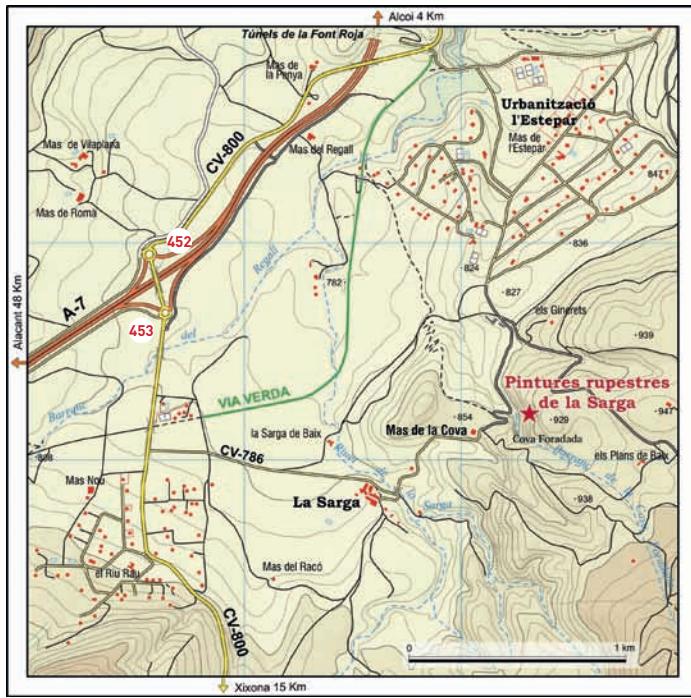

La Sarga es un yacimiento excepcional. Lo es por su ubicación en la margen derecha del Barranc de la Cova Foradada, en un entorno natural privilegiado en el que, pese a su proximidad a las tierras cultivadas desde antiguo, todavía se puede contemplar a los animales deslizándose entre las piedras, esconderse entre las plantas o volar entre los árboles. Pero La Sarga es, sin duda, excepcional por su extraordinario conjunto de pinturas, algunas de las cuales se conocen ahora por primera vez y otras se pueden contemplar mejor tras la reciente limpieza de la roca.

La Sarga és un jaciment excepcional. Ho és per la seua ubicació en el marge dret del barranc de la Cova Foradada, en un entorn natural privilegiat en què, malgrat la seua proximitat a les terres cultivades des d'antic, encara es poden contemplar com els animals s'esmunyen entre les pedres, s'amaguen entre les plantes o volen entre els arbres. Però la Sarga és, sens dubte, excepcional pel seu conjunt extraordinari de pintures, algunes de les quals es coneixen ara per primera volta i altres es poden contemplar millor després de la neteja recent de la roca.

ACCESOS / ACCESSOS

Autovía A-7, salida/eixida 452 - 453;
carretera CV-800 (Alcoi-Xixona);
carretera CV-786

Desde el caserío de La Sarga (pedanía del término de Jijona), pista accesible sólo para turismos hasta el Mas de la Cova.

Des del caseriu de la Sarga (llogaret del terme de Xixona), pista accessible només per a turismes fins el mas de la Cova.

INFORMACIÓN / INFORMACIÓ

Museu Arqueològic Municipal Camilo Visedo Moltó

Placeta del Carbó s/n.

03801 – ALCOI

tel. 96 553 71 44

Adreça electrònica: museu@alcoi.org

web: <http://www.alcoi.org/museu>

El Arte Rupestre es un patrimonio muy frágil. Su comprensión está unida a los paisajes en los que se ha conservado durante milenios. Arte Rupestre y paisaje forman una unidad a la que debemos aproximarnos con respeto.

Por su excepcionalidad el Arte Rupestre de la Comunitat Valenciana está protegido por la Legislación Estatal (Ley del Patrimonio Histórico Español) y Autonómica (Ley 4/1998 de 11 de Junio de la Generalitat Valenciana, del Patrimonio Cultural Valenciano) como Bien de Interés Cultural y desde el año 1998 forma parte de la Lista del Patrimonio Mundial de la UNESCO.

Es responsabilidad de todos velar por su conservación.

L'Art Rupestre és un patrimoni molt fràgil. La seua comprensió està unida als paisatges en els quals s'ha conservat durant milennis. Art rupestre i paisatge formen una unitat a la qual devem aproximar-nos amb respecte.

Per la seua excepcionalitat l'Art Rupestre de la Comunitat Valenciana està protegit per la Legislació Estatal (Llei del Patrimoni Històric Espanyol) i Autonòmica (Llei 4/1998 d'11 de juny de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià) com a Bé d'Interés Cultural i des de l'any 1998 forma part de la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO.

És responsabilitat de tots veillar per la seua conservació.

ARTE RUPESTRE DE LA COMUNITAT VALENCIANA
ART RUPESTRE DE LA COMUNITAT VALENCIANA

ART RUPESTRE VALENCIÀ

20 ANYS PATRIMONI MUNDIAL
DE LA UNESCO (1998-2018)

Ajuntament d'Alcoi

Museu Arqueològic Municipal
CAMILO VISEDO MOLTÓ

GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria d'Educació,
Investigació, Cultura i Esport

